

EVAN OSNOS

JOE BIDEN

POLITIKA, ŽIVOT A SOUČASNÁ AMERIKA

P
R
O
S
T
O
R

**P R
O S T
O R**

Evan Osnos

Joe Biden

Politika, život a současná Amerika

PROSTOR

EVAN OSNOS
JOE BIDEN
POLITIKA, ŽIVOT A SOUČASNÁ AMERIKA

Přeložili Veronika Maxová a Jaroslav Veis

PROSTOR | PRAHA | 2021

© Evan Osnos 2020
Translation © Veronika Maxová, Jaroslav Veis 2021
Czech edition © PROSTOR 2021

ISBN 978-80-7260-507-1

*Mé matce Susan, která mě naučila číst;
mému otci Peterovi, který mě naučil psát.*

*Lidé za to, co dělají, platí, a co víc, platí
i za to, co dovolili, aby se z nich stalo. Platí
za to velice jednoduše: životy, které vedou.*

James Baldwin, NO NAME IN THE STREET

*Já jsem však vpleten v ohňové kolo
a slzy mě pálí jak tekoucí olovo.*

William Shakespeare, KRÁL LEAR

OBSAH

Prolog	13
1. Annus horribilis	17
2. Mít na to	33
3. „Budeš se chovat dospěle“	49
4. Viceprezident	63
5. Vyslanec	79
6. Šťastlivec a smolař	101
7. Bitva o duši	119
8. Prezidentský plán	141
<i>Poděkování</i>	163
<i>Poznámky ke zdrojům</i>	165

Prolog

12. února 1988

Pětačtyřicetiletý muž – běloch, otec tří dětí – se probudil na podlaze hotelového pokoje v Rochesteru ve státu New York. Pět hodin byl v bezvědomí. Nohama sotva pohnul. Nevěděl, jak se tam dostal. Pamatoval si jen prudkou bolest – pronesl projev, vrátil se do pokoje a tam měl náhle pocit, jako by mu někdo rozťal lebku sekáčkem. Podivnou bolest hlavy a krční páteře dlouhé měsíce ignoroval, zaháněl ji tylenolem a sváděl ji na nesmyslnou zátěž plynoucí z kandidatury na prezidenta a vedení justičního výboru Senátu USA. Kampaň skončila trapně – to ta moje arogance, přiznal si – ale hlava ho bolet nepřestala.

Vysoukal se na postel. Z té ho pak asistent dopravil do letadla do Delaware, kde mu lékař zjistil mozkové aneurysma, výduť tepny, která přivádí krev do mozku. Vyhlídky na přežití byly tak špatné, že k němu dokonce dříve, než za ním dorazila manželka, přivolali kněze, aby mu dal poslední pomazání. Během následujících hodin ho navzdory sněhové bouři rychle převezli do Washingtonu, kde ho chirurg varoval, že

po operaci možná nebude mluvit. „Skoro mě až mrzí, že mě to nepotkalo loni v létě,“ řekl.

Na nemocničním lůžku strávil tři měsíce, během nichž podstoupil další operace a prodělal různé komplikace. Neúspěch v kampani mu kupodivu asi zachránil život. Kdyby zůstal ve hře, křižoval New Hampshire a příznaků si nevnímal, už by tu nemusel být. Když na tom byl hodně zle, lékař mu řekl, že „měl kliku“. Trvalo sedm měsíců, než se dokázal zvednout a dát se znovu do práce. Když se poprvé octl před veřejností, řekl, že dostal „druhou šanci na život“.

Po více než třiceti letech od chvíle, kdy Joe Biden na podlaze málem umřel, bývá tento okamžik mezi oficiálními milníky jeho politického životopisu často přehlížen. Je však určujícím vzorcem jeho života – cesty plné nepředvídaných zvrátů, jednou neskutečně šťastných, jindy až nesnesitelně krutých. Bidenova ctižádost dosáhnout na nejvyšší příčky americké moci ho žene vzhůru už déle než pět desetiletí. Když mu bylo něco málo přes dvacet, zeptala se ho matka jeho přítelkyně (a později první ženy Neilie Hunterové), čeho chce profesně dosáhnout. „Chci být prezidentem,“ řekl. „Spojených států,“ dodal.

Během své politické dráhy se octl u stěžejních okamžiků současných amerických dějin včetně několika rozhodujících celonárodních střetů ohledně rasy, genderu, zločinnosti, zdraví, kapitalismu a válčení. Dělal při tom chyby, a jak sám říká, platil za ně. Opakovaně dokázal čelit předpovědím, že už je odepsaný – a nakonec se ke svému údivu ocitl po boku Baracka Obamy v historickém boji o Bílý dům. V projevu na národním sjezdu Demokratické strany v roce

2008 řekl: „V životě se někdy nevyhnete tomu, že nespějete, ale nikdo vám neodpustí, když se vzdáte.“

Když byl Biden viceprezidentem – nejpomlouvanější práce ve Washingtonu –, budil často dojem člověka, který ani nemůže uvěřit tomu, jaké má štěstí. Zkoušky, jimž ho život vystavil, ho zbavily přehnaného mínění o vlastní důležitosti. Když se ho jeden britský ministr během soukromé schůzky zeptal, jak by se měli správně oslovovat, Biden se teatrálně rozhlédl kolem a pak řekl: „Zdá se, že jsme tu sami. Co kdybyste mi říkal pane prezidente a já vám budu říkat pane premiére?“

V roce 2020 byl veteránem americké politiky. Podepsalo se na něm tolik let a bitev, že jeho protivníci, a dokonce i někteří obdivovatelé se ptali, zda je rozumné jít do boje o prezidentský úřad ještě jednou. A pak se prognózám znovu vzeprl a stal se demokratickým nominantem v souboji, který měl tak mimořádně závažné důsledky pro budoucnost Ameriky, že všechna obvyklá klišé o nejdůležitějších volbách našich životů vypadala najednou směšně. V boji muže proti muži se utkal o prezidentský úřad země, právě ztrácející postavení lídra svobodného světa, s Donaldem Trumpem.

Souběh různých životních okolností a aktuální situace, kdy se země ocitla v nebezpečí, postavily Joea Bidena do samého středu zúčtování, před nímž Amerika stála, a vyvolaly doma i v celém světě naléhavou touhu dozvědět se, co ho utvářelo, jak přemýšlí, na čem mu záleží a co mu chybí. Bideno-va historická chvíle nastala v okamžiku, kdy jeho vlast ležela před očima celého světa bezmocně na lopatkách.

Annus horribilis

Zámožná předměstí Wilmingtonu, posazená ve svěží zeleni zvlněných lesů v údolí říčky Brandywine, si oblíbili dědicové rodiny du Pontů, která vydělala velké peníze v chemickém průmyslu. Jejich sídla a zahrady se tu ukrývají v oblasti přezdívané „kraj delawarských zámků“. Na jedné parcele, na tamní poměry skromné – jen o málo větší než jeden a půl hektaru –, mají na svahu nad jezírkem dům Joe a Jill Bidenovi.

Na příjezdovou cestu k jejich domu jsem vjel devětadevadesát dnů před datem prezidentských voleb. Abych nikoho nenakazil, poradci mě odvedli do domku asi sto metrů od domu Bidenových, kde byla původně garáž. „Vítejte u mé maminky,“ zavolal na mě Biden zezdola od schodů krátce předtím, než jsem zahlédl jeho bílou kšticí. Pak vystoupal nahoru. Měl na sobě modrou oblekovou košili s vyhrnutými rukávy, mezi knoflíky zastrčené pero a na obličejí zářivě bílý respirátor N95.

Bylo to tři týdny před tím, než Biden získal demokratickou prezidentskou nominaci. Ten den měl

The Washington Post na první straně hlavní titulek „Amerika ztrácí pozici ve světě“. Počet obětí koronavirové pandemie dosáhl 150 tisíc, což je třikrát víc, než bylo padlých Američanů ve vietnamské válce, hospodářství šlo ke dnu tempem v dějinách země dosud nevídaným a v Portlandu ve státě Oregon kropili neuniformovaní federální agenti slzným plynem demonstranty, které Donald Trump nazval „nechutnými a nepřičetnými anarchisty a provokatéry“. Trump onoho dne varoval na Twitteru, že demonstranti „zničí naše americká města a budou provádět ještě horší věci, pokud vyhraje ten ospalý Joe Biden, levičácká loutka. Trhy se zhroutí a města vzplanou.“

Na muži, který se rozhodl ochránit Američany před dalšími čtyřmi roky s Trumpem, bylo vidět, jak ho těší, že má společnost. V onom podivném létě roku 2020 působil dům Bidenových vážně a osaměle jako klášter. Stavení zdobené keltskými motivy (zelené okenice, polštáře se vzorem bodláků) využívala jako velitelské stanoviště tajná služba a dovnitř a ven se trousili rozložití chlapíci s pouzdry s pistolemi. Biden se usadil v křesle na protější straně pokoje a v pozdravu plně respektujícím požadavek společenského odstupu rozpráhl ruce. „Doktoři jsou tu hodně přísrní,“ vysvětlil mi.

Ještě ten den odpoledne zamíří Bidenovi do Kapitulu vzdát čest památce nedávno zesnulého Johna Lewise, předního bojovníka za občanská práva, jemuž kdysi v alabamském městě Selma vojáci národní gardy prorazili lebku. Lewis byl později zvolen do Sněmovny reprezentantů, kde se mu začalo říkat „svědomí Kongresu“. Pro Bidena to byl jeden z nemnoha výletů. Od chvíle, kdy se v březnu země zastavila, se

většinou pohyboval mezi zadní verandou, kde se na Zoomu scházel s fundraisery, tělocvičnou v horním patře a klubovnou v suterénu, odkud poskytoval rozhovory televizním stanicím před policemi s knihami a složenou americkou vlajkou. Aparát kampaně se rozptýlil do domů a bytů asi dvou tisíc tří set zaměstnanců.

Než jsem stihl Bidenovi položit první otázku, vysvětlil mi, k čemu stavení dříve sloužilo. Když jeho otec Joe starší v roce 2002 onemocněl, Biden upravil pro rodiče suterén hlavní budovy a přestěhoval je tam. „Vydržel v něm jen asi půl roku, Bůh mu pomáhej,“ řekl. „Myslel jsem si, že tam zůstane bydlet moje maminka.“ Ale ta měla jinou představu. (Bidenova matka Jean, za svobodna Finneganová, už také nežije, ale v jeho líčení rodinné historie hraje velkou roli. Biden vzpomíná, jak se mu na základní škole posmívala jedna jeptiška, že koktá, a maminka, oddaná katolička, jí řekla: „Jestli ještě jednou mému synovi něco takového řeknete, přijdu a ten váš čepec vám strhnu z hlavy.“)

Když Jean ovdověla, vyprávěl Biden, přišla za ním s nabídkou. „Řekla mi: ‚Joe, když mi postavíš dům, nastěhuju se do něj.‘ A já povídám: ‚Milá maminko, na to, abych ti postavil dům, nemám peníze.‘ A ona říká: ‚Já vím, že nemáš. Ale už jsem o tom mluvila s tvými bratry a s tvou sestrou. Prodej můj dům a zaříd' mi byt.‘“ Biden roky žil jen z peněz vyplácených vládou a patřil k nejméně movitým členům amerického Senátu. (Jakmile přestal být viceprezidentem, jen za první dva roky mu projevy, přednášky a smlouvy na knihy vydělaly přes 15 milionů dolarů.) Přestavěl tedy starou garáž a jeho matka se mohla nastěhovat. „Chodil jsem sem za ní, sedávala dole v křesle před krbem

a dívala se na televizi,“ vyprávěl. „Na stoličce vedle vždycky seděla nějaká pečovatelka a zpovídala se jí.“

Joe Biden je „veřejně činný člověk“, jak se sám charakterizuje – už pět desetiletí pracuje ve veřejných funkcích, poskytuje interview a trousí vtipné průpovídky. Naposledy jsem s ním dělal rozhovor, tenkrát především o zahraniční politice, v roce 2014, když byl v Bílém domě a Donald Trump moderoval čtrnáctou řadu svého pořadu *The Apprentice* (Učedník). Teď, v roce 2020, je Bidenovi sedmasedmdesát a zdá se, že je štíhlejší, než byl před šesti roky, ale ne o moc. S mládím se loučí neochotně. Úsměv má tak omlazený, že až svítí. V kampani v roce 2012 se stal námětem populárního příspěvku na Twitteru: „Bidenovy zuby jsou tak bílé, že hlasují pro Romneyho.“ Vlasy nad čelem má doplněné, i čelo vypadá vyžehlené a celý vůbec září jako dědeček, který právě přišel z tělocvičny, což je často pravda. Je upovídaný a jako vždycky skáče z tématu na téma. Někdejší ředitel FBI James Comey jednou napsal, že typický rozhovor s Bidenem se zpočátku „vyvíjí směrem A“ a pak „skončí ve směru Z“. (V prosinci 2019 publikovala Bidenova kampaň souhrnnou lékařskou zprávu, podle níž je na svůj věk „zdravý a vitální“.)

Narážky na věk kandidátů se tím či oním způsobem vznášely nad soubojem o prezidentský úřad od počátku. Trump se ujal úřadu jako nejstarší prezident v historii. V létě roku 2020 mu bylo čtyřiasedmdesát. Aby předešel otázkám, nakolik je duševně fit, líčil se svými přívrženci Bidena jako senilního – toto téma bylo v pravicově orientovaných televizních stanicích i na Twitteru nejfrekventovanější. Biden z toho moc neviděl, protože sociální síť nesleduje. (Ve srovnání

s Trumpem je Bidenova kampaň využívala jen formálně. Trump měl na Twitteru a na Facebooku dohromady přes 114 milionů sledujících, Biden necelých deset milionů.)

Jeho lidé shrnovali důležité příspěvky do ranního zpravodajského monitoru, který si Biden četl na mobilu. „Na čtení komentářů časem příliš neplytvám,“ říká. „Věnuji ho problémům, které lidi trápí právě teď.“

Koncem srpna, deset týdnů před volbami, vedl Biden nad Trumpem v průměru alespoň o osm procentních bodů. Nikdo stojící nohama na zemi si však nemyslel, že kampaň skončí nějak normálně. Podle některých průzkumů se rozdíl zmenšoval a nečekaná událost v ekonomice, v Kongresu nebo na Nejvyšším soudu mohla všechno ještě změnit. „Z toho, jak si vedeme, mám dobrý pocit,“ řekl Biden. „Ale vím, že to nakonec bude moc a moc ošklivé.“ Jakmile Trump zpochybnil legitimitu korespondenčního hlasování, jím jmenovaný vrchní ředitel pošt bezostyšně osekal poštovní služby tak, že by hlasovací lístky nemusely být spočítány včas. Nejstarší soudkyně Nejvyššího soudu Ruth Baderová Ginsburgová právě zahájila chemoterapii a bylo jasné, že o to, kdo nastoupí po ní, se strhne ostrý stranický boj. Republikánští aktivisté pomáhali protrumpovské hvězdě hip hopu Kanyemu Westovi dostat se na volební seznamy v co největším počtu států a to vyvolávalo obavy, že Bidenovi sebere hlasy černošských voličů. Mezitím americké zpravodajské služby varovaly, že Rusové se stejně jako v roce 2016 budou snažit Trumpova protikandidáta poškodit, tentokrát upravenými telefonními nahrávkami. Cílem měla být podpora mediálních spekulací o tom, že viceprezidentské funkce

využil, aby svému synovi Hunterovi pomohl na Ukrajině k penězům.

Na to, že byl favoritem voleb, Biden optimismem neoplyval. „Bojím se, že se budou snažit volby zmanipulovat,“ řekl. „Copak jste někdy slyšel, že by prezident prohlásil, že neví, jestli výsledek uzná?“

Zkoušky, jimž nás rok 2020 podrobil, nám vzaly některé z nejzákladnějších příběhů, které si o sobě my Američané vyprávíme. Nejbohatší a nejmočnější země světa zpackala dokonce i dvě elementární protipandemická opatření – zajistit roušky a testovat. Ukázalo se, že některé vládní instituce jsou tak předpotopně vybavené a finančně vyhladovělé, že si data posílají faxem. Bílý dům přicházel s politickými řešeními, která připomínala kafkovskou karikaturu – například lidem radil, ať se nestravují v restauracích, ale současně navrhl daňové úlevy na pohoštění pro podnikatele.

Během druhé světové války si středostavovští Američané dokázali odepřít základní potraviny – maso, cukr, kávu –, v průběhu současné pandemie covidu-19 se však mnozí odmítali zdržovat doma a zakrývat si ústa a nos. Kdo mohl, vyrazil na jarní prázdniny, ale skladníci, pečovatelé v domovech pro seniory a doručovatelé museli jako „nezbytní“ chodit do práce každý den. Ve Washingtonu se rozpadaly základní normy politické soudržnosti. Republikánský guvernér Marylandu Larry Hogan s Trumpem příliš nevycházel, a když objednal z Jižní Koreje testovací soupravy, nechal je strážit marylandskou státní policií a Národní gardou, jelikož se bál, že se je federální vláda pokusí zabavit. Trump se přímo chlubil tím, že zadržuje pomoc